

บทที่ 5

ความกดอากาศ

- 5.1 เครื่องมือวัดความกดอากาศ
  - 5.1.1 การหาสูตรความกดอากาศ
  - 5.1.2 การคำนวณหาความกดหนึ่งบรรยากาศมาตรฐาน
- 5.2 ความสมดุลของความกด
- 5.3 การเปลี่ยนแปลงความกดตามความสูง
- 5.4 การเปลี่ยนแปลงความกดในแนวเอียง
- 5.5 ชนิดของระบบความกดอากาศ
- 5.6 อุณหพลศาสตร์ และสถิตยศาสตร์ (Thermodynamics and Statics)
  - 5.6.1 กฎของแก๊ส
  - 5.6.2 สมการของสถานะที่ใช้ในบรรยากาศ
- 5.7 กฎข้อที่หนึ่งของอุณหพลศาสตร์
  - 5.7.1 แนวคิดเกี่ยวกับพลังงานภายใน
  - 5.7.2 ข้อความของกฎข้อที่หนึ่ง
  - 5.7.3 งานที่กระทำโดยแรงภายนอก
  - 5.7.4 การเปลี่ยนแปลงพลังงานภายใน
  - 5.7.5 การประยุกต์ใช้สำหรับบรรยากาศ
- 5.8 สมการอุทกสถิตยศาสตร์ (Hydrostatic Equation)
  - 5.8.1 กระบวนการเอเดียมเบติก
- 5.9 ธรรมชาติของความเร่งในแนวตั้ง (Nature of Vertical Acceleration)

แม้ว่าเราจะมีความรู้สึกถึงการเปลี่ยนแปลงของอุณหภูมิและความชื้นแต่เราจะไม่มีความรู้สึกถึงการเปลี่ยนแปลงของความกดอากาศในทันที ซึ่งความจริงแล้วการเปลี่ยนแปลงความกดของอากาศทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของลมฟ้าอากาศนั่นเอง

อากาศประกอบด้วยโมเลกุลจำนวนมากนับล้าน ๆ โมเลกุลที่เคลื่อนไหวเร็วและอยู่ในลักษณะสุ่มในแต่ละโมเลกุลจะมีแรงกระทำต่อวัตถุในขณะที่มีชนกับพื้นผิวของของแข็งหรือของเหลวภายในเศษหนึ่งส่วนล้านของวินาทีในแต่ละตารางเซนติเมตรของพื้นผิวโลกจะถูกชนด้วยโมเลกุลนับล้าน ๆ โมเลกุลของแก๊ส ดังนั้นความกดอากาศที่กระทำทั้งหมดก็คือแรงที่สะสมโดยโมเลกุลเหล่านี้ชนกับวัตถุที่สัมผัสกับอากาศนั่นเอง

ค่าของความกดที่เกิดจากโมเลกุลของแก๊สซึ่งประกอบขึ้นเป็นอากาศนั้น ขึ้นกับ

(1) มวลของโมเลกุล (2) การดึงดูดของแรงโน้มถ่วง (3) พลังงานจลน์ของโมเลกุล โดยทั่วไปความกดอากาศให้ค่าจำกัดความง่าย ๆ ว่า เป็นน้ำหนักของลุ่มอากาศ (หรือแรง) ต่อหนึ่งหน่วยพื้นที่นั่นเองซึ่งอาจจะเป็นหนึ่งตารางเซนติเมตรของพื้นผิวโลก เป็นต้น

เนื่องจาก น้ำหนัก (หรือแรง) = มวล $\times$ ความเร่งที่เกิดจากแรงโน้มถ่วง

$$\begin{aligned} \text{จากค่าจำกัดความ ความกด (P)} &= \frac{\text{แรงหรือน้ำหนักของลุ่มอากาศ}}{\text{พื้นที่}} \\ &= \frac{\text{มวล (M)} \times \text{แรงโน้มถ่วง (g)}}{\text{พื้นที่ (A)}} \end{aligned}$$

จากกฎข้อที่สองของนิวตัน F (แรง) = Ma

ถ้ามวล M มีค่าเท่ากับ 1 กรัม และ a เท่ากับ 1 cm/s^2

$$\begin{aligned} \text{แทนค่า } F &= (1 \text{ gm})(1 \text{ cm/s}^2) \\ &= 1 \text{ dyne} \end{aligned}$$

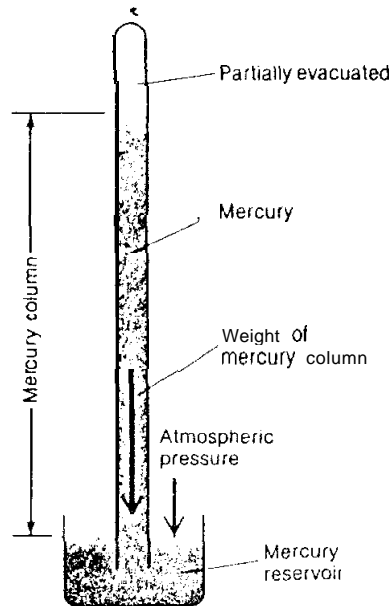
แรง 1 dyne ก็คือแรงที่ทำให้มวล 1 กรัม เคลื่อนที่ด้วยความเร่ง 1 cm/s^2

ในกรณีที่ $M = 1 \text{ kg}$ และ $a = 1 \text{ m/s}^2$ F จะเท่ากับ 1 Newton

5.1 เครื่องมือวัดความกดอากาศ

บาร์โอมิเตอร์เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการวัดค่าความกดอากาศซึ่งแบ่งได้ออกเป็น 2 ชนิด

(1) ชนิดปรอท (mercurial barometer) เป็นเครื่องมือที่ดอร์ริเชลลี (Torricelli) ลูกศิษย์ของกาลิเลโอ ประดิษฐ์ขึ้นในปี ค.ศ. 1643 เครื่องมือประกอบด้วยหลอดแก้วยาวประมาณ 1 เมตร ปลายด้านหนึ่งจะปิด หลอดอีกด้านจะบรรจุปรอทจนเต็มแล้วกลับเอาหัวปรอท (ดูรูป 5.1) ยาวกว่าความกดของบรรยากาศโดยเฉลี่ยที่ระดับน้ำทะเลประมาณ 1 เมตรขึ้นไปสูง 76 ซม. (29.92 นิ้ว) (ถ้าเราใช้หลอดแก้วที่สั้นกว่าระดับน้ำทะเลจะเห็นปรอท

รูป 5.1 รูปแสดงถึงบาร์โอมิเตอร์ชนิดปรอท

เมื่อความกดอากาศเปลี่ยนแปลงความสูงของปรอทในหลอดแก้วจะเปลี่ยนแปลงด้วย ถ้าความกดลดลงความสูงของปรอทก็จะลด และถ้าค่าความกดอากาศเพิ่มความสูงของปรอทก็จะเพิ่ม

5.1.1 การหาสูตรของความกดอากาศ

สมมติให้ h เป็นค่าความสูงของปรอท

$$\text{จากสูตร } p \text{ (ความกด)} = \frac{\text{แรง}}{\text{พื้นที่}}$$

$$= \frac{M \times g}{A}$$

$$= \frac{M \times g \times h}{A \times h} \quad (h \text{ คงที่ทั้งเศษและส่วน})$$

$$= \frac{M g h}{V} \quad (\text{ปริมาตร } V = A \times h)$$

$$= \rho g h \quad (\text{เมื่อความหนาแน่นของปรอท } \rho = \frac{M}{V}) \quad 5.1$$

5.1.2 การคำนวณหาความกดของ 1 บรรยากาศมาตรฐาน

ให้ ρ (rho) เป็นความหนาแน่นของปรอท = 13.5951 gm/cm^3 ที่ 0°C
 g เป็นแรงโน้มถ่วงของโลก = 980.66 cm/s^2
 h เป็นความสูงของปรอท = 76 cm

แทนค่าลงในสูตร

$$\begin{aligned} p &= \rho g h \\ &= (13.5951 \text{ gm/cm}^3)(980.66 \text{ cm/s}^2)(76 \text{ cm}) \\ &= 1.0132 \times 10^6 \frac{\text{gm} \cdot \text{cm/s}^2}{\text{cm}^2} \\ &= 1.0132 \times 10^6 \frac{\text{dyne}}{\text{cm}^2} \end{aligned}$$

แต่เนื่องจากหน่วยความกด dyne/cm^2 เป็นหน่วยที่เล็กไม่นิยมใช้ในทาง
 อุตุนิยมวิทยา จึงใช้หน่วยที่ใหญ่กว่าคือหน่วย มิลลิบาร์ (millibar) แทน
 โดยกำหนดให้ $1 \text{ mb} = 1000 \text{ dyne/cm}^2$
 ดังนั้นค่าความกดมาตรฐานของ 1 บรรยากาศ $p = 1013.2 \text{ mb}$
 ความกดบรรยากาศซึ่งมีหน่วยเป็น เซนติเมตรของความสูงของปรอทอาจเปลี่ยน
 เป็นหน่วย mb ได้ดังนี้

$$\begin{aligned} 76 \text{ cm ของปรอท} &= 1013.2 \text{ mb} \\ \text{เพราะฉะนั้น } 1 \text{ cm ของปรอท} &= \frac{1013.2}{76} = 13.33 \text{ mb} \end{aligned}$$

ตัวอย่างที่ 5.1

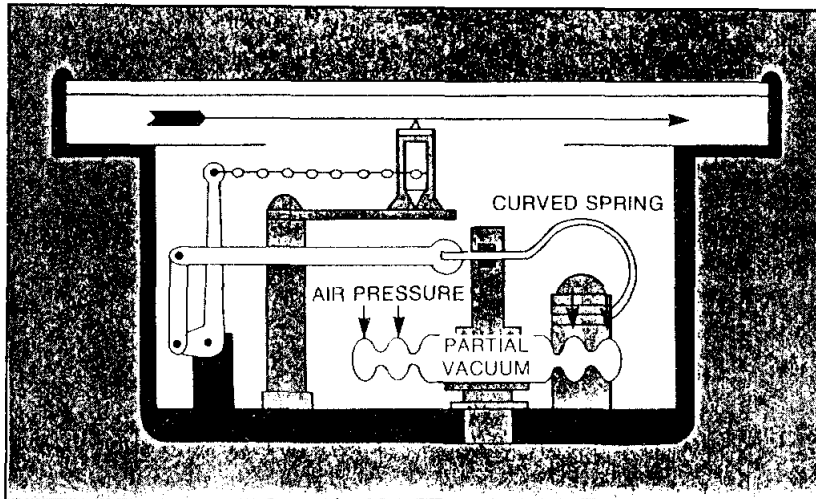
จงคำนวณว่าน้ำหนักของล่ำอากาศที่กระทำต่อพื้นที่หนึ่งตารางเซนติเมตรบนตัวเรานั้น
 หนักกี่กรัม

จากรูป 5.1 น้ำหนักของล่ำอากาศจะเท่ากับน้ำหนักของปรอทในหลอดแก้ว ดังนั้น
 ถ้าเราหาน้ำหนักของปรอทได้ นั่นก็คือน้ำหนักของล่ำอากาศนั่นเอง

$$\begin{aligned} \text{ปริมาตรของปรอท } V &= \text{ความสูง } h \times \text{พื้นที่หน้าตัดของหลอดแก้ว} \\ &= 76 \text{ cm} \times 1 \text{ cm}^2 \quad (\text{สมมติให้พื้นที่หน้าตัดของหลอดแก้ว} \\ &\quad \text{เท่ากับ } 1 \text{ cm}^2) \\ &= 76 \text{ cm}^3 \end{aligned}$$

$$\begin{aligned}
 \text{เพราะฉะนั้นมวลของปรอท (M)} &= \rho \times \\
 &= (13.5951 \text{ gm/cm}^3)(76 \text{ cm}^3) \\
 &= 1033.23 \text{ gm} \\
 &= 1.03 \text{ kg}
 \end{aligned}$$

(2) ชนิดแอนเนรอยด์ (Aneroid) บาร์โรมิเตอร์ชนิดนี้ไม่ใช่ปรอทแต่ใช้ตั้บสูญญากาศที่เรียกว่าไซฟอนเซลล์ (syphon cell) ซึ่งภายในมีสปริงป้องกันไม่ให้เซลล์ยุบตัว แอนเนรอยด์บาร์โรมิเตอร์วัดค่าความกดได้ไม่ละเอียดมากนักแต่สะดวกในการเคลื่อนที่ (ดูรูป 5.2)

รูป 5.2 ส่วนประกอบของแอนเนรอยด์บาร์โรมิเตอร์

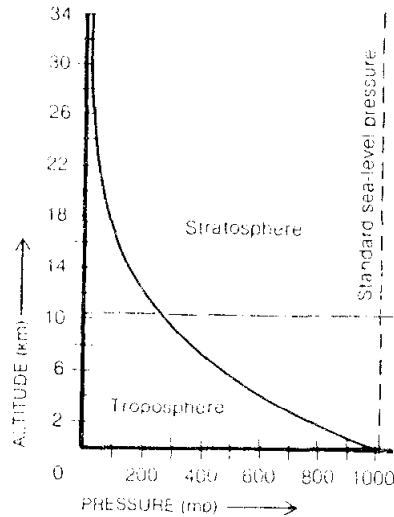
บาร์โรมิเตอร์ (barograph) ก็เป็นบาร์โรมิเตอร์ชนิดแอนเนรอยด์สำหรับใช้ในการจดบันทึกเป็นกราฟ เข็มชี้จะเปลี่ยนเป็นปลายปากกาและสามารถบันทึกลงบนกระดาษกราฟที่พันอยู่รอบทรงกระบอกที่หมุนด้วยลานนาฬิกาได้

5.2 ความสมดุลของความกด (Pressure Balance)

ความกดของบรรยากาศที่ระดับน้ำทะเลคำนวณได้ 1.03 kg/cm^2 ซึ่งหมายความว่าน้ำหนักที่กดบนหลังคาบ้านที่มีขนาด 3 ห้องนอนจะมีค่าประมาณ 2.1 ล้าน kg ซึ่งมีค่าเท่ากับน้ำหนักของรถยนต์ 1500 คัน แต่ทำไมหลังจึงไม่พังยุบลงมาด้วยน้ำหนักขนาดนี้ คำตอบก็คือความกดของอากาศจะมีค่าเท่ากับทุกทิศทาง ในแต่ละจุดที่มีแรงกระทำ ดังนั้นความกดภายในบ้านจะพอดีเท่ากับความกดภายนอกบ้านหลังคาก็ไม่พัง

5.3 การเปลี่ยนแปลงความกดตามความสูง (Variation with Altitude)

การสุบลมจักรยานทำให้เราทราบว่าอากาศสามารถอัดและขยายได้ ด้วยแรงดึงดูดของโลกจะทำให้บรรยากาศถูกอัดและจะมีความหนาแน่นของอากาศมากที่สุดใกล้ผิวโลก หรือพูดว่าช่องว่างระหว่างโมเลกุลของแก๊สจะอยู่ชิดกันที่พื้นโลกและช่องว่างระหว่างโมเลกุลจะเพิ่มมากขึ้นเมื่อความสูงเพิ่มขึ้น และจำนวนโมเลกุลของแก๊สต่อปริมาตรก็จะน้อยลงตามความสูงเช่นกัน การเบาบางลงของอากาศเป็นไปอย่างรวดเร็วและที่ความสูงเพียง 16 กิโลเมตรความหนาแน่นของอากาศจะลดลงเหลือเพียง 10 เปอร์เซ็นต์ของค่าที่ระดับน้ำทะเล ซึ่งหมายความว่าจะมีจำนวนโมเลกุลที่ขึ้นกันน้อยลงและความกดอากาศก็ลดลงด้วย (ดูรูป 5.3)

รูป 5.3 ความกดอากาศจะลดลงอย่างรวดเร็วพร้อมกับความสูง หน่วยของความกดเป็น มิลลิบาร์ โดยที่ความกดอากาศที่ระดับน้ำทะเลประมาณ 1013.2 มิลลิบาร์

แม้ว่าความกดอากาศและความหนาแน่นของอากาศจะลดลงอย่างรวดเร็วพร้อมกับความสูง แต่การจำเพาะเจาะจงว่าความสูงของชั้นบรรยากาศอยู่ที่ไหนนั้นไม่ได้ เราไม่สามารถแยกแยะว่าชั้นบรรยากาศเริ่มต้นที่ไหน แต่เราอธิบายความสูงของบรรยากาศในรูปของการกระจายของมวล พบว่าครึ่งหนึ่งของมวลบรรยากาศอยู่ระหว่างพื้นผิวโลกจนถึงความสูงประมาณ 5.5 กิโลเมตร และประมาณ 99 เปอร์เซ็นต์อยู่ในระยะต่ำกว่า 32 กิโลเมตร ที่ความสูง 80 กิโลเมตรขึ้นไป อัตราส่วนผสมของอากาศจะเปลี่ยนแปลงและเหนือความสูงประมาณ 950 กิโลเมตร บรรยากาศก็จะประกอบด้วยแก๊สฮีเลียมและไฮโดรเจน

5.4 การเปลี่ยนแปลงความกดในแนวนอน (Horizontal Variations)

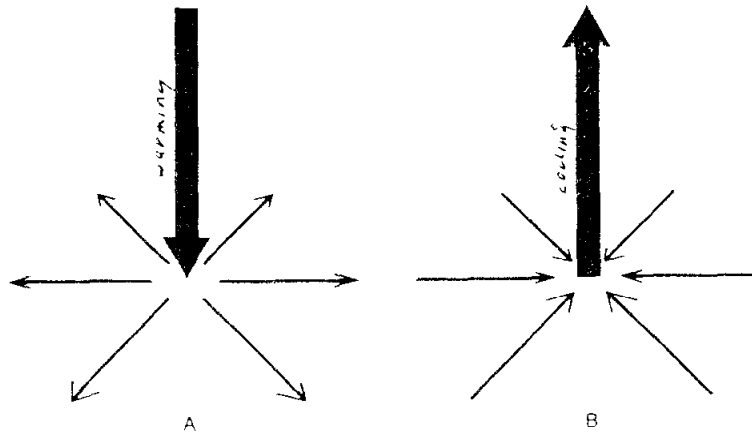
ความกดอากาศเปลี่ยนแปลงจากสถานที่หนึ่ง ไปยังอีกสถานที่หนึ่งและการเปลี่ยนแปลงนี้ไม่จำเป็นต้องมาจากความแตกต่างในความสูงของพื้นดิน ความจริงแล้วนักอุตุนิยมวิทยาจะสนใจการเปลี่ยนแปลงความกดอันเกิดจากองค์ประกอบอย่างอื่นมากกว่าเกิดจากความสูงของพื้นดิน สถานีตรวจอากาศจะเปลี่ยนค่าความกดต่าง ๆ ให้เป็นค่าที่ระดับน้ำทะเล และเมื่อเปลี่ยนแล้วความกดอากาศในแต่ละแห่งก็ยังคงเปลี่ยนแปลงจากที่หนึ่ง ไปยังอีกที่หนึ่ง และจะเปลี่ยนแปลงไปวันต่อวันหรือชั่วโมงต่อชั่วโมง

แม้ว่าค่าความกดจะเปลี่ยนแปลงเพียงเล็กน้อย แต่ก็มีผลสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงของกาลอากาศ ในบริเวณมิตเดิลละติจูด ลมฟ้าอากาศจะเกิดจากการเปลี่ยนแปลงของมวลอากาศซึ่งเป็นสาเหตุทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของความกดอากาศ คำว่ามวลอากาศก็คือปริมาตรจำนวนมหาศาลของอากาศที่มีคุณสมบัติของความชื้นและอุณหภูมิเหมือนกัน ในระดับเดียวกัน มวลอากาศจะเคลื่อนที่จากที่หนึ่ง ไปยังอีกที่หนึ่ง ทำให้ความกดอากาศเพิ่มขึ้นหรือลดลงและจะดีเมื่อความกดเพิ่มขึ้น ทำไมมวลอากาศอันหนึ่งจึงให้ความกดมากกว่าอากาศอีกอันหนึ่ง เหตุผลอันหนึ่งก็คือเกิดจากความแตกต่างในความหนาแน่นซึ่งมีสาเหตุจากความแตกต่างในอุณหภูมินั้นเองหรืออาจเกิดจากความแตกต่างในจำนวนของไอน้ำหรืออาจเกิดจากสาเหตุทั้งสองอย่างพร้อมกัน เป็นที่ทราบแล้วว่าอุณหภูมิก็คือการวัดค่าเฉลี่ยพลังงานจลน์ของโมเลกุล และเมื่ออุณหภูมิเพิ่มขึ้นโมเลกุลก็จะเคลื่อนที่เร็วขึ้น ถ้าอากาศที่ร้อนน้อยกว่าในภาชนะที่ปิดมิดชิด เช่น ในกระป๋อง โลหะเวกก็คาดได้ว่าความกดบนผนังภายในภาชนะจะเพิ่มขึ้นด้วยเหตุที่โมเลกุลที่มีพลังงานมากขึ้นจะชนกับฝาผนังด้วยแรงที่มากขึ้น แต่ความหนาแน่นภายในภาชนะจะไม่เปลี่ยนเนื่องจากอากาศไม่ได้ถูกเพิ่มเข้าไปหรือเอาออกจากภาชนะ และปริมาตรก็มีค่าคงเดิม แต่โดยความจริงแล้วบรรยากาศไม่มีฝาผนัง ดังนั้นอากาศมีอิสระที่จะขยายตัวหรือหดตัวและความหนาแน่นสามารถเปลี่ยนแปลงได้ ดังนั้นเมื่ออากาศในบรรยากาศถูกทำให้ร้อนขึ้นซึ่งอาจจะโดยการนำความร้อน การพาความร้อนหรือโดยการแผ่รังสี ความกดอากาศก็จะลดลงทั้งนี้เนื่องจากโมเลกุลที่ร้อนและเคลื่อนที่เร็วขึ้นนี้ทำให้เพิ่มจำนวนช่องว่างระหว่างโมเลกุลมากขึ้น ซึ่งทำให้ความหนาแน่นลดลงและลดความกดอากาศลงด้วยดังนั้นอากาศที่อุ่นจะเบากว่าและมีความหนาแน่นน้อยกว่าอากาศที่เย็น

น้ำหนักโมเลกุลของไอน้ำจะเบากว่าน้ำหนักเฉลี่ยของโมเลกุลอากาศ (ไอน้ำมีน้ำหนักโมเลกุลเท่ากับ 18 และน้ำหนักเฉลี่ยของโมเลกุลอากาศซึ่งประกอบด้วย N_2 , O_2 , A และ CO_2 มีค่าเท่ากับ 28.9) และเมื่อโมเลกุลของไอน้ำระเหยเข้าไปในอากาศก็จะผสมกับอากาศที่หนักแก๊สที่ผสมกันนี้จะเบากว่าอากาศแห่งตั้งนั้นอากาศยังมีไอน้ำมาก ความหนาแน่นก็จะยิ่งน้อยลง ถ้าปริมาตรและอุณหภูมิเท่ากันมวลของอากาศขึ้นจะทำให้เกิดความกดน้อยกว่ามวลของอากาศที่แห้ง

นอกจากการเปลี่ยนแปลงความกดที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงอุณหภูมิและจำนวนไอน้ำที่มีอยู่แล้ว ความกดอากาศยังเปลี่ยนแปลงอันเกิดจากระบบการหมุนวนของอากาศ (circulation

pattern) อีกด้วย ยกตัวอย่างเช่น เมื่อบรรยากาศในแนวอนทิวโลกพัดออกสู่ศูนย์กลาง
 อันหนึ่งอย่างรวดเร็ว ซึ่งเรียกว่าอากาศเกิดการไดเวอร์เจนซ์ (divergence) (ดูรูป 5.4A)

รูป 5.4 การไดเวอร์เจนซ์ของลมที่พื้นผิวโลกทำให้อากาศจากเบื้องบนจมลงมา (A) และ
 การพัดสอเข้าหากันในลักษณะลู่เข้า (convergence) ของลมทำให้อากาศลอยตัว
 สูงขึ้น แบบแผนการไหลของอากาศเช่นนี้ทำให้อากาศเปลี่ยนแปลงความหนาแน่น
 และความกดอากาศ

อากาศเบื้องบนที่ศูนย์กลางจะจมลงมาจากเบื้องบนลงมาแทนที่อากาศที่พัดถ่วงตัวออกเบื้อง
 ล่างอากาศที่จมตัวลงจะอัดตัวและอุ่นขึ้นอย่างแอดิแบติก (adiabatic) ทำให้เกิดเป็นบริ
 เวณความกดสูง (High) หรือแอนติไซโคลน (anticyclone) เนื่องจากอากาศอุ่นขึ้นดังนั้นจึง
 งามไอน้ำได้มาก ดังนั้นเมฆในบริเวณศูนย์กลางจะหายไปและทำให้บริเวณนี้อากาศแจ่มใส และ
 โดยกลับกันถ้ามีลมพัดสอเข้าสู่ศูนย์กลางดังในรูป 5.4.B ซึ่งเรียกว่าคอนเวอเจนซ์

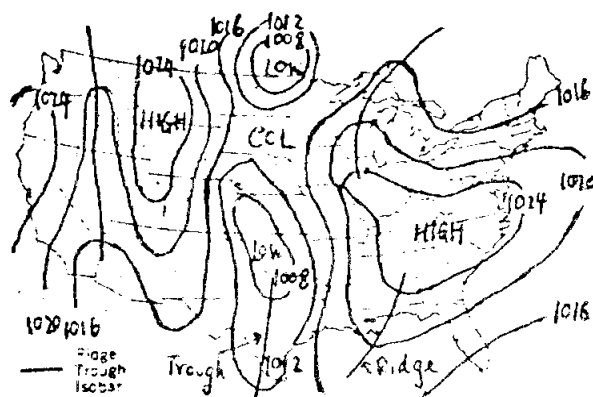

(convergence) นั้น จะทำให้อากาศลอยตัวสูงขึ้นและเย็นลงอย่างแอเดียแบติก ทำให้เกิดเมฆขึ้น บริเวณศูนย์กลางที่ลมพัดสอบเข้าหากันนี้เรียกว่าบริเวณความกดต่ำ (Low) การที่บริเวณความกดต่ำจะยังคงอยู่ได้ก็ต้องมีลมพัดสอบเข้าหากันและลอยตัวสูงขึ้นซึ่งเช่นเดียวกับบริเวณความกดสูงลมจะต้องพัดลู่ออกและอากาศจะต้องจมตัวลงเช่นกัน

5.5 ชนิดของระบบความกดอากาศ (Types of Pressure System)

เมื่อสถานีตรวจอากาศต่าง ๆ ได้ทำการตรวจความกดอากาศที่ผิวพื้นของแต่ละตำบลไว้หลาย ๆ แห่งแล้ว ก็จะนำค่าความกดที่ตรวจได้นั้นมาเปลี่ยนเป็นที่ระดับน้ำทะเลเพื่อให้อยู่ในมาตรฐานเดียวกัน จากนั้นจึงนำเอาค่าความกดของตำบลแต่ละแห่งเขียนลงบนแผนที่อากาศโดยลากเส้นผ่านตำบลต่าง ๆ ที่มีความกดเท่ากันเส้นที่ลากนั้นเรียกว่าเส้นไอโซบาร์ (isobars) (ดูรูป 5.5) ซึ่งมักจะลากห่างกันทุก 2,3,4 หรือ 5 มิลลิบาร์ แล้วแต่ขนาดของแผนที่ จากเส้นไอโซบาร์เหล่านี้ ก็จะนำมาพิจารณาถึงระบบความกดต่าง ๆ ซึ่งสามารถแบ่งออกได้ดังนี้

1. บริเวณความกดสูง (High หรือ Anticyclone) แสดงด้วยอักษรย่อ H
2. บริเวณความกดต่ำ (Low) แสดงด้วยอักษรย่อ L
3. บริเวณหย่อมความกดต่ำ (Secondary Low) แสดงด้วยอักษรย่อ L เช่นกัน
4. ร่องความกดต่ำ (Trough) แสดงด้วยอักษรย่อ T
5. ลิ่มความกดสูง (Ridge) แสดงด้วยอักษรย่อ R
6. บริเวณกึ่งกลางระหว่างความกดอากาศสูง 2 บริเวณ และบริเวณความกดต่ำ 2 บริเวณ (Col) แสดงด้วยอักษรย่อ C

รูป 5.5 ชนิดของระบบความกดอากาศต่าง ๆ

บริเวณความกดสูง (H) หมายถึงบริเวณซึ่งบรรยากาศมีความกดสูงกว่าบริเวณใกล้เคียง เส้นไอโซบาร์เมื่อต่อจนเป็นวงปิดแล้วจะมีลักษณะคล้ายวงกลม โดยมีเส้นไอโซบาร์ที่มีค่าสูงสุดอยู่ตรงกลาง บริเวณความกดสูงนั้นในซีกโลกทางเหนือลมจะพัดเหวี่ยงจากศูนย์กลางในทิศตามเข็มนาฬิกา ส่วนในซีกโลกใต้ทิศทางของลมจะพัดตรงกันข้าม ในบริเวณความกดสูงอากาศจะอยู่ในลักษณะจมตัวลง (subside) ซึ่งจะทำให้อากาศอุ่นขึ้น และอากาศที่ร้อนจะอมไอน้ำได้มาก เมฆต่าง ๆ จะหายไปลักษณะอากาศจึงมักแจ่มใส

บริเวณความกดต่ำ (L) หมายถึงบริเวณซึ่งบรรยากาศมีความกดต่ำกว่าบริเวณใกล้เคียง เส้นไอโซบาร์เมื่อต่อกันจนเป็นวงปิดแล้วมีลักษณะเกือบเป็นวงกลม โดยมีเส้นไอโซบาร์ที่มีค่าต่ำสุดอยู่ตรงกลาง บริเวณความกดต่ำในซีกโลกเหนือจะมีลมพัดเข้าสู่ศูนย์กลางในทิศตามเข็มนาฬิกา ส่วนในซีกโลกทางใต้ลมจะพัดตามเข็มนาฬิกา โดยปกติในบริเวณความกดต่ำลมมักจะแรงกว่าลมที่พัดออกจากบริเวณความกดสูง อากาศในบริเวณนี้อยู่ในลักษณะลอยตัวสูงขึ้น ซึ่งจะทำให้อากาศขยายตัวและเย็นลงอย่างเอ็ดเวิร์ดเกิดเป็นเมฆและฝน โดยทั่วไปบริเวณความกดต่ำมักมีขนาดเล็กกว่าบริเวณความกดสูง

หย่อมบริเวณความกดต่ำ (I) เส้นไอโซบาร์ในวงปิดมักมีลักษณะเป็นวงของความกดต่ำวงเล็ก ๆ เพียงหนึ่งวงหรือสองวง เกิดขึ้นในบริเวณใกล้เคียงกับบริเวณความกดต่ำวงใหญ่ และมีลมพัดเข้าหาศูนย์กลางในลักษณะอย่างเดียวกัน หากมีการเคลื่อนที่ก็จะเคลื่อนที่ไปในทิศทางที่วงใหญ่เคลื่อนที่ไป

ร่องความกดต่ำ (T) เส้นไอโซบาร์มีลักษณะเป็นรูปตัววี (V) ยื่นออกจากบริเวณความกดต่ำด้านใดด้านหนึ่ง โดยมีศูนย์กลางความกดต่ำอยู่ทางด้านหัวของรูปตัววี

ลิ่มความกดสูง (R) เส้นไอโซบาร์ของบริเวณความกดสูงจะยื่นออกไปเป็นรูปตัววีทำนองเดียวกับร่องความกดต่ำ

Col เป็นเขตที่อยู่ระหว่างสอง High และสอง Low ศูนย์กลางอยู่ที่จุดตัดของ trough line และ ridge line ในบริเวณของ Col ความชันของความกด (pressure gradient) มีค่าน้อยซึ่งเป็นผลให้ลมพัดเบาและมีทิศแปรปรวน

บริเวณความกดต่าง ๆ ดังกล่าวแล้วนี้มีการเปลี่ยนแปลงลักษณะรูปร่างอยู่ตลอดเวลา บริเวณความกดต่ำอาจมีความกดมากขึ้นหรือน้อยลงหรือหายไป ทิศเองเดียวกับบริเวณความกดสูงซึ่งความกดอาจจะสูงขึ้นหรือน้อยลงหรือหายไป นอกจากนี้ยังมีการเคลื่อนตัวจากที่แห่งหนึ่งไปยังอีกที่แห่งหนึ่ง การเกิดบริเวณความกดในลักษณะต่าง ๆ ดังกล่าวนี้เป็นผลให้ลักษณะลมฟ้าอากาศของแต่ละตำบลเปลี่ยนแปลง เมื่อน้ำ อากาศที่ระกอบทางอุตุนิยมวิทยาที่ทำการตรวจได้ตามระยะเวลาต่าง ๆ มาพิจารณาและวิเคราะห์ประกอบด้วยแล้ว นักอุตุนิยมวิทยาก็สามารถคาดคะเนหรือพยากรณ์ถึงลักษณะอากาศที่จะเกิดขึ้นที่ตำบลนั้น ๆ ในระยะเวลาต่อไปได้

5.6 อุณหพลศาสตร์ และสถิตยศาสตร์ (Thermodynamics and Statics)

เนื่องจากพลังงานที่แผ่ออก (radiant energy) ก็คือความร้อนเพราะฉะนั้น เราต้องศึกษาว่าอากาศมีปฏิกิริยาอย่างไรกับการเปลี่ยนแปลงความร้อน หรือพูดว่าต้องเข้าใจ อุณหพลศาสตร์ของบรรยากาศนั่นเอง

นอกจากนี้เนื่องจากภาวะความร้อน (thermal state) ของส่วนใด ๆ ของ บรรยากาศก็เป็นการพิจารณาถึงน้ำหนักของอากาศด้วย ดังนั้นการพิจารณาถึงสถิตยศาสตร์จึงเป็นสิ่งจำเป็น

5.6.1 กฎของแก๊ส (The Gas Law)

แม้ว่าบรรยากาศจะเป็นส่วนผสมของก๊าซหลายชนิด แต่มันจะประพฤติตนเหมือนกับ แก๊สในอุดมคติเพียงชนิดเดียว (single ideal gas) ตามคำจำกัดความแก๊สอุดมคติจะ ประกอบด้วย โมเลกุลซึ่งเคลื่อนไหวเร็วและอยู่ในลักษณะสุ่ม เมื่อ โมเลกุลชนกันจะเป็นการชนกันแบบยืดหยุ่น (elastic collisions) ซึ่งไม่มีการสูญเสียโมเมนตัม แก๊สอุดมคติจะทำตามกฎของชาร์ล และกฎของบอยล์อย่างเคร่งครัด ในขณะที่แก๊สจริง (real gas) จะประพฤติตามกฎนี้ อย่างประมาณ

5.6.1.1 กฎของบอยล์ และเกย์ ลูสแซก (หรือกฎของชาร์ล)

(The Laws of Boyle and Gay Lussac or Charle's Law)

ความสัมพันธ์ระหว่างความกด อุนหภูมิ และปริมาตรของแก๊ส ได้จากกฎของบอยล์ ซึ่งกล่าวว่าที่อุณหภูมิคงที่

$$pV = p'V' = \text{const.}$$

เมื่อ p และ V เป็นความกดและปริมาตรที่สถานะอันหนึ่ง และ p' และ V' เป็นอีกสถานะหนึ่ง กฎนี้เหมาะสำหรับแก๊สทั่วไปที่อุณหภูมิไม่ใกล้จุดเยือกแข็ง ดังนั้นจึงใช้ประยุกต์ได้กับบรรยากาศ

จากกฎของเกย์ลูสแซก หรือกฎของชาร์ลกล่าวว่าเมื่อความกดดันคงที่ การขยายตัวของแก๊สจะเป็นสัดส่วน โดยตรงกับอุณหภูมิและค่าสัมประสิทธิ์การขยายตัวจะเป็น $\frac{1}{273}$ ของปริมาตรที่

0°C

ถ้าให้ ΔV เป็นการขยายตัวตามปริมาตรของแก๊ส

ดังนั้น $\Delta V \propto t$ เมื่อ $t =$ อุณหภูมิเป็น $^{\circ}\text{C}$

และ $\Delta V = \frac{1}{273} V_0 t$ เมื่อ V_0 เป็นปริมาตรเดิมที่ 0°C

บวก V_0 เข้าทั้งสองข้าง

$$V_0 + \Delta V = V_0 + \frac{1}{273} V_0 t$$

เพราะฉะนั้น $V = V_0 \left(1 + \frac{t}{273}\right)$ เมื่อ $V =$ ปริมาตรอันใหม่

หรือ $V = V_0 (1 + \alpha_p t)$ ..... (5.2)

เมื่อ α_p เป็นสัมประสิทธิ์การขยายตัวตามปริมาตรที่ความดันคงที่และมีค่า $\frac{1}{273}$

เราสามารถรวมกฎของบอยล์และเกย์ ลูสแซก เข้าด้วยกันโดยการพิจารณาถึงความกดดันสองความกดดันคือที่ความกดดัน p และที่ความกดมาตรฐาน (standard pressure) p_s และทั้งสองกระบวนการอยู่ในอุณหภูมิเดียวกันคือ t

ที่ความกด p $V = V_0 (1 + \alpha_p t)$

และที่ความกดมาตรฐาน p_s $V_s = V_{os} (1 + \alpha_p t)$

ที่อุณหภูมิและความกดมาตรฐาน (STP) คืออุณหภูมิ 0°C และความดัน 1 บรรยากาศ น้ำหนักหนึ่งกรัมโมเลกุล (gram-molecular weight) หรือหนึ่งโมล (one mole) ของแก๊สใด ๆ จะมีปริมาตร 22.4 ลิตร (กฎของอาโวกาโดร)

จากกฎของบอยล์

$$pV = p_s V_s = p_s V_{os} (1 + \alpha_p t) = p_s V_{os} \alpha_p \left(\frac{1}{\alpha_p} + t\right) \dots 5.3$$

เนื่องจากทั้ง p_s , V_{os} และ α_p ต่างมีค่าคงที่ ดังนั้นจะรวมกันกลายเป็นตัวคง

ที่อันใหม่ C และ $\frac{1}{\alpha_p} + t = 273 + t = T$ (อุณหภูมิ Kelvin)

ดังนั้น

$$pV = CT \dots (5.4)$$

ต่อไปเราจะพิจารณาความหมายของ C

ถ้า v เป็นปริมาตรของหนึ่งโมล ดังนั้น $v = \frac{V}{n}$ เมื่อ n เป็นจำนวนโมลใน

ปริมาตร V (ปริมาตรใด ๆ)

จาก $pV = CT$

n หารตลอด $p \frac{V}{n} = \frac{C}{n} T$

ดังนั้น $pV = RT \quad \dots (5.5) \quad (R = \frac{C}{n})$

หรือ $pV = nRT \quad \dots (5.6)$

ทั้งสองสมการนี้เรียกว่าสมการของสถานะ (equation of state for ideal gas) และ R เรียกว่า ค่าคงตัวของแก๊ส (universal gas constant)

ตัวอย่าง 5.2

จงคำนวณหาค่า R

จากสมการ $pV = nRT$

เพราะฉะนั้น $R = \frac{pV}{nT}$

$p =$ ความกดหนึ่งบรรยากาศ $= 1.0132 \times 10^6$ dyne cm^{-2}

$\times$ ปริมาตรของแก๊สใด ๆ $= 22.4$ ลิตร $= 2.24 \times 10^4$ cm^3

$T = 273$ $^{\circ}\text{C}$

$n = 1$ mole

แทนค่า $R = \frac{(1.0132 \times 10^6 \text{ dyne cm}^{-2}) \times (2.24 \times 10^4 \text{ cm}^3)}{(1 \text{ mole})(273 \text{ }^{\circ}\text{K})}$
 $= 8.3143 \times 10^7 \text{ ergs K}^{-1} \text{ mole}^{-1}$

5.6.2 สมการของสถานะที่ใช้ในบรรยากาศ

(Equation of State in the Atmosphere)

ถ้า M เป็นมวลของปริมาตร V และ m เป็นน้ำหนักกรัมโมเลกุล ดังนั้นจำนวนโมล

$$n = \frac{M}{m}$$

แทนค่าลงใน $pV = nRT$

ได้ $pV = \frac{M}{m} RT \quad \dots (5.7)$

แต่ $\frac{V}{M} = \frac{1}{\rho} = \alpha \quad \dots (5.8)$

เมื่อ ρ เป็นความหนาแน่นของแก๊สและ α เป็นปริมาตรจำเพาะ (specific volume) ซึ่งหมายถึงจำนวนลูกบาศก์เซนติเมตรต่อมวลหนึ่งกรัมของแก๊ส ดังนั้นเราเขียนสมการได้ว่า

$$p\alpha = \frac{R}{m} T \quad \dots\dots(5.9)$$

$$\text{หรือ } p = \rho \frac{R}{m} T \quad \dots\dots(5.10)$$

ตัวอย่างที่ 5.3

1. จงหาความหนาแน่นของอากาศที่ความกดมาตรฐาน 1013.2 mb และอุณหภูมิ 20°C
2. ถ้าห้องกว้าง 4 × 3 × 3 m³ จงหาน้ำหนักของอากาศในห้องนี้

1. จากสมการ $\rho = \frac{pm}{RT}$

$$m = \text{น้ำหนักโมเลกุลของอากาศแห้ง} = 28.9 \text{ gm mole}^{-1}$$

$$p = \text{ความกด 1 บรรยากาศ} = 1013.2 \times 10^3 \text{ dyne cm}^{-2}$$

$$T = 273 + 20 = 293^\circ \text{K}$$

$$R = 8.314 \times 10^7 \text{ ergs K}^{-1} \text{mole}^{-1}$$

แทนค่า

$$\rho = \frac{(1013.2 \times 10^3 \text{ dyne cm}^{-2})(28.9 \text{ gm mole}^{-1})}{(8.314 \times 10^7 \text{ ergs K}^{-1} \text{mole}^{-1})(293^\circ \text{K})}$$

$$= 1.20 \times 10^{-3} \text{ gm cm}^{-3}$$

2. ปริมาตรของอากาศในห้อง $V = 4 \times 3 \times 3 \times 10^6 \text{ cm}^3$

จาก $\rho = \frac{M}{V}$

หรือ $M = \rho V$

$$\text{แทนค่า } M = (1.20 \times 10^{-3} \text{ gm cm}^{-3})(36 \times 10^6 \text{ cm}^3)$$

$$= 43.2 \times 10^3 \text{ gm}$$

$$43 \text{ Kg}$$

5.7 กฎข้อที่หนึ่งของอุณหพลศาสตร์ (The First Law of Thermodynamics)

5.7.1 แนวคิดเกี่ยวกับพลังงานภายใน (The Concept of Internal Energy)

ทฤษฎีจลน์ (kinetic theory) ของแก๊สกล่าวว่าอุณหภูมิของแก๊สขึ้นกับอัตราการเคลื่อนที่ของโมเลกุล การทำให้แก๊สร้อนจะทำให้ความเร็วของการเคลื่อนที่ของโมเลกุลเพิ่มขึ้น ดังนั้นเป็นการเพิ่มพลังงานจลน์ ในทางตรงกันข้ามถ้าไม่มีความร้อนเพิ่มเข้าไปแต่แก๊สถูกอัด พลังงานจลน์ก็จะเพิ่มขึ้นเช่นเดียวกันและทำให้อุณหภูมิของแก๊สเพิ่มขึ้น ซึ่งเกิดจากการที่โมเลกุลที่เคลื่อนที่เร็วขึ้นไปชนกับผนังที่มันถูกกักขัง พลังงานจลน์ของโมเลกุลทำให้เกิดพลังงานภายใน

5.7.2 ข้อความของกฎข้อที่หนึ่ง (Statement of the First Law)

กฎข้อที่หนึ่งของอุณหพลศาสตร์กล่าวว่า การทำให้พลังงานภายในเพิ่มขึ้นทำได้โดยการเพิ่มความร้อนหรือโดยการให้งานแก่แก๊ส (performing work on the gas)

- ถ้าให้ $+ dE$ เป็นการเปลี่ยนแปลงพลังงานภายในที่เพิ่มขึ้น
- $+ dQ$ เป็นความร้อนที่เพิ่มเข้าไป
- $+ dW$ เป็นงานที่กระทำต่อแก๊ส (work done on the gas)
- $- dW$ เป็นงานที่กระทำโดยกาซ (work done by the gas)

เพราะฉะนั้น

$$dE = dQ + dW \quad \dots\dots(5.11)$$

ในกรณีที่กาซถูกอัดโดยปราศจากการเพิ่มความร้อนจะได้

$$dE = dW$$

นั่นคือการที่พลังงานภายในเพิ่มขึ้นเกิดจากงาน (ได้จากการอัด) ไปกระทำต่อแก๊สนั้นเองและในกรณีที่ใส่ความร้อนเข้าไปโดยไม่มีการกระทำ

$$dE = dQ$$

5.7.3 งานที่กระทำโดยแรงจากภายนอก (Work Done by External Force)

ในการพิจารณาว่างานที่กระทำต่อแก๊ส (work done on a gas) สมมติว่าก้อนอากาศก้อนหนึ่งเมื่อถูกความกด p มากกระทำทุกทิศทุกทางจะทำให้ปริมาตรลดลง (ดูรูป 5.6)

ปริมาตรที่ก้อนอากาศลดลงก็คือ

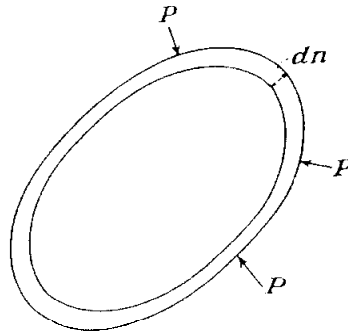

FIGURE 5-1

รูป 5.6 งานที่กระทำต่อก้อนอากาศซึ่งเกิดจากความกด p

$$-dV = A \, dn \quad \dots\dots(5.12)$$

เมื่อ dn เป็นระยะทางที่ก้อนอากาศซึ่งมีพื้นที่ A หดตัวลง และสมมติให้ A นิ่งมีค่าคงเดิม เพราะ dn มีค่าน้อยมาก

งานที่ใช้ในการอัดตัวคือ ผลคูณของแรงกับระยะทาง

$$dW = F \, dn \quad \dots\dots(5.13)$$

แต่ความกดก็คือแรงต่อหนึ่งพื้นที่

$$p = \frac{F}{A}$$

หรือ $F = pA$

โดยการแทนค่า F ลงในสมการ 5.13 จะได้

$$dW = pA \, dn = -pdV \quad \dots\dots(5.14)$$

5.7.4 การเปลี่ยนแปลงพลังงานภายใน (Changes In Internal Energy)

อุณหภูมิอากาศจะเปลี่ยน โดยให้ปริมาตรคงที่แล้ว เปลี่ยนแปลงความกดตัน หรือ โดยให้ความกดตันคงที่แล้ว เปลี่ยนแปลงปริมาตร

จากสมการ $dE = dQ + dW$

นำสมการ 5.14 มาแทนจะได้

$$dE = dQ - p dV \quad \dots\dots(5.15)$$

ถ้าหากพิจารณาในกรณีกระบวนการปริมาตรคงที่ (constant volume process)

$$pdV = 0$$

เพราะฉะนั้น $dE = dQ$ (ความร้อนอันที่เพิ่มเข้าไป)

ความร้อนที่เพิ่มเข้าไป dQ จะมีค่าเท่ากับมวล คูณด้วยความร้อนจำเพาะของแก๊สที่ปริมาตรคงที่และคูณด้วยอุณหภูมิ dT

$$\text{ดังนั้น } dE = M C_V dT \quad \dots (5.16)$$

เมื่อ C_V เป็นความร้อนจำเพาะที่ปริมาตรคงที่ ซึ่งหมายถึงความร้อนที่ทำให้อุณหภูมิของหนึ่งหน่วยมวลเพิ่มขึ้นหนึ่งองศาเซลเซียส

$$\text{หรือ } C = \frac{Q}{M\Delta T}$$

จากการทดลองพบว่า $C_V = 0.170 \text{ cal gm}^{-1}\text{deg}^{-1}$ และความร้อนจำเพาะที่ความกดดันคงที่ $C_p = 0.24 \text{ cal gm}^{-1}\text{deg}^{-1}$

เราจะใช้สมการ 5.16 เป็นค่าจำกัดความในการเปลี่ยนแปลงพลังงานภายในและสามารถใช้เป็นค่าของ dE ไม่ว่าจะเกี่ยวข้องกับกระบวนการปริมาตรคงที่หรือไม่

ในกรณีที่ความร้อนถูกเพิ่มเข้าไปที่กระบวนการความดันคงที่ $dv \neq 0$ การขยายตัวของแก๊สต้องทำงานต่อต้านกับสิ่งแวดล้อม เรานำสมการ 5.16 แทนลงในสมการ 5.15 จะได้

$$M C_V dT = dQ - pdV \quad \dots (5.17)$$

และเพราะเป็นกระบวนการความกดดันคงที่ เราแทน $dQ = M C_p dT$ จะได้

$$M C_V dT = M C_p dT - pdV$$

ซึ่งอาจจะเขียนเป็น

$$M(C_p - C_V)dT = pdV \quad \dots (5.18)$$

จากสมการของสถานะ 5.6 เขียนในรูปดิฟเฟอเรนเชียล (differential) จะได้

$$pdV + Vdp = nRdT \quad \dots (5.19)$$

และเนื่องจากเป็นกระบวนการความกดดันคงที่ $dp = 0$ ดังนั้น

$$pdV = nRdT \quad \dots (5.20)$$

และ (5.18) เท่ากับ (5.20)

$$\begin{aligned} M(C_p - C_V)dT &= nRdT \\ C_p - C_V &= \frac{n}{M} \end{aligned}$$

แต่เนื่องจาก $n = \frac{M}{m}$ หรือ $\frac{1}{m} = \frac{n}{M}$ ดังนั้น

$$C_p - C_V = \frac{R}{m} \quad \dots (5.21)$$

ความแตกต่างนี้เรียกว่า molecular heat difference เนื่องจากมันเป็นสัดส่วนผกผันกับน้ำหนักโมเลกุล m

5.7.5 การประยุกต์ใช้สำหรับบรรยากาศ (Application to the Atmosphere)

จากสมการ 5.17

$$MC_v dT = dQ - pdV$$

หรือ
$$dQ = MC_v dT + pdV$$

ในบรรยากาศการวัดปริมาตรเป็นสิ่งที่ทำได้ลำบาก และเราจะจัดค่า V ออกโดยการหารสมการ 5.17 ด้วย M ตลอด จะได้

$$dq = C_v dT + p d\alpha \quad \dots (5.22)$$

เมื่อ dq เป็นความร้อนที่เพิ่มเข้าไปต่อหนึ่งหน่วยมวล

$d\alpha$ เป็นการเปลี่ยนแปลงของปริมาตรจำเพาะ (specific volume)

สมการ 5.22 สามารถทำให้เหลืออยู่ในเทอมของความกด และอุณหภูมิโดยใช้สมการของสถานะในรูปดิฟเฟอเรนเชียล

$$p d\alpha + \alpha dp = \frac{R}{m} dT$$

$$p d\alpha = \frac{R}{m} dT - \alpha dp \quad \dots (5.23)$$

นำสมการ (5.23) แทนลงในสมการ (5.22) จะได้

$$dq = C_v dT + \frac{R}{m} dT - \alpha dp$$

หรือ

$$dq = \left(C_v + \frac{R}{m} \right) dT - \alpha dp \quad \dots (5.24)$$

แต่

$$C_p = C_v + \frac{R}{m}$$

หรือ

$$c_p = C_v + \frac{R}{m}$$

ดังนั้น

$$dq = C_p dT - \alpha dp \quad \dots (5.25)$$

หรือ

$$dq = C_p dT - \frac{R}{m} T \frac{dp}{p} \quad \dots (5.26) \quad \left(\alpha = \frac{RT}{mp} \right)$$

สมการข้างบนนี้อยู่ในรูปของความกดและอุณหภูมิโดยไม่มีปริมาตรเข้ามาเกี่ยวข้อง ซึ่งเป็นกฎข้อที่หนึ่งของอุณหพลศาสตร์ที่ใช้ในบรรยากาศนั่นเอง

ตัวอย่างที่ 5.4

จงพิจารณาพลังงานที่เปลี่ยนแปลงเมื่อลูกบอลที่มีอากาศบรรจุอยู่รัศมี 1 เมตร อุณหภูมิ 290°K ความกด 1000 มิลลิบาร์ ถูกยกขึ้นไปยังระดับความกด 850 มิลลิบาร์ และมีอุณหภูมิ 283°K

วิธีทำ จากสมการ 5.10 $\rho = \frac{pm}{RT}$ เราสามารถคำนวณหาได้ว่า

$$\rho_1 = 1.20 \times 10^{-3} \text{ gm cm}^{-3}$$

$$\rho_2 = 1.05 \times 10^{-3} \text{ gm cm}^{-3}$$

$$\text{และ } dT = -7^\circ\text{C} \quad dp = -150 \text{ mb}$$

โดยการใช้ค่าความหนาแน่นเฉลี่ยจะได้ $\rho = 1.13 \times 10^{-3} \text{ gm cm}^{-3}$ และค่า

$$c_p = 0.240 \text{ Cal gm}^{-1} \text{ deg}^{-1}$$

แทนค่าลงในสมการ 5.25

$$\begin{aligned} dq &= c_p dT - \frac{dp}{\rho} \\ &= 0.240 \text{ Cal gm}^{-1} \text{ deg}^{-1} \times -7 \text{ deg} \times 4.187 \times 10^7 \text{ ergcal}^{-1} \\ &\quad + \frac{150 \times 10^3 \text{ dynes cm}^{-3}}{1.13 \times 10^{-3} \text{ gm cm}^{-3}} \\ &= 6 \times 10^7 \text{ erg gm}^{-1} \end{aligned}$$

มวลของอากาศในบอลลูก

$$\begin{aligned} m &= 1.20 \times 10^{-3} \text{ gm cm}^{-3} \times \frac{4}{3} \pi \times 10^6 \text{ cm}^3 \\ &= 5.0 \times 10^3 \text{ gm} \end{aligned}$$

เพราะฉะนั้นพลังงานที่ใส่ลงในบอลลูกทั้งหมด

$$\begin{aligned} &= 6 \times 10^7 \text{ erg gm}^{-1} \times 5.0 \times 10^3 \text{ gm} \\ &= 5 \times 10^{11} \text{ ergs หรือ } 5 \times 10^4 \text{ joules} \end{aligned}$$

5.8 สมการอุทกสถิตย (Hydrostatic Equation)

ในกรณีที่เราทราบค่าความกดที่พื้นดิน และความหนาแน่นของอากาศในช่วงระยะความสูงจากพื้นดิน เราสามารถหาความกดที่ความสูงใด ๆ ได้จากสูตร

$$p_1 - p_2 = \rho g(h_2 - h_1) \quad \dots\dots(5.27)$$

เมื่อ p_1 เป็นความกดที่พื้นดิน h_1 และ p_2 เป็นความกดที่ความสูง h_2 ρ เป็นความหนาแน่นของอากาศ

ตัวอย่างที่ 5.5

ถ้า p_1 เป็นความกดที่ระดับน้ำทะเลเท่ากับ 1013 mb และ ρ เป็นความหนาแน่นเฉลี่ยระหว่างพื้นผิว ($h_1 = 0$) และความสูง h_2 (เท่ากับ 1 Km) มีค่าเท่ากับ 1.1 Kg/m^3 ให้หา p_2

$$\begin{aligned} \text{แทนค่า} \quad p_1 - p_2 &= \rho g(h_2 - h_1) \\ &= (1.1 \text{ Kg/m}^3 \times 9.8 \text{ m/s}^2)(10^3 \text{ m}) \\ &= 10,780 \frac{\text{Kg} \cdot \text{m}}{\text{m}^2 \cdot \text{s}^2} \\ &\approx 10,780 \frac{\text{N}}{\text{m}^2} \end{aligned}$$

$$\text{แต่ } 1 \text{ Newton (N)} = 1 \frac{\text{kg} \cdot \text{m}}{\text{s}^2} \text{ และ } 1 \text{ mb} = 100 \frac{\text{N}}{\text{m}^2}$$

$$\text{ดังนั้น} \quad p_1 - p_2 = 108 \text{ mb} \quad (\text{ค่าประมาณ})$$

$$p_2 = 1013 - 108 = 905 \text{ mb}$$

จากสมการ 5.27 เราสามารถเขียนในรูปดิฟเฟอเรนเชียลได้ว่า

$$dp = -\rho g dz \quad \dots\dots(5.28)$$

สมการนี้ เรียกว่าสมการอุทกสถิตย (hydrostatic equation) การที่เครื่องหมายเป็นลบ เพราะเมื่อขึ้นไปสูงความกดจะลดลง

5.8.1 กระบวนการเอเดียแบติก (Adiabatic Process)

ให้คำจำกัดความว่าเป็นกระบวนการที่ไม่มีความร้อนเพิ่มเข้าไปหรือเอาความร้อนออกจากระบบ นั่นคือ $dq = 0$

เนื่องจากเมื่ออากาศลอยตัวขึ้นสูงจะขยายตัว และเย็นลงเป็นกระบวนการเอเดียแบติก ดังนั้นจากสมการ 5.26

$$dq = C_p dT - \frac{R}{m} T \frac{dp}{p}$$

$$dq = 0 = C_p dT - \frac{R}{m} T \frac{dp}{p}$$

หรือ $C_p dT = \frac{R}{m} R \frac{dp}{p}$

และ $C_p \frac{dT}{T} = \frac{R}{m} \frac{dp}{p}$ . . . . . (5.29)

เพื่อจะหาอัตราการเปลี่ยนแปลงอุณหภูมิชนิดเอเดียแบติกต่อความสูงเราแทนค่าสมการอุทกสถิตยฺล่งที่ dp ได้

$$C_p \frac{dT}{T} = - \frac{R}{m} \cdot \frac{\rho g dz}{p}$$

แทนค่า $\rho = \frac{pm}{RT}$ จะได้

$$C_p \frac{dT}{T} = - \frac{R}{m} \left(\frac{pm}{RT} \right) \frac{g dz}{p}$$

ได้ $C_p dT = -g dz$

ดังนั้น $\frac{dT}{dz} = - \frac{g}{C_p}$ . . . . . (5.30)

จะเห็นว่าอัตราการเย็นตัวของอากาศต่อความสูงนั้นเกี่ยวข้องกับแรงโน้มถ่วง g ของโลกโดยตรง

ตัวอย่างที่ 5.6

จงคำนวณหาค่า $\frac{dT}{dz}$ เมื่อแรงโน้มถ่วงของโลก (g) = 981 cm sec⁻² และ

ความร้อนจำเพาะที่ความดันคงที่ของอากาศเท่ากับ 0.24 Cal gm⁻¹ deg⁻¹

จากสมการ $\frac{dT}{dz} = - \frac{g}{C_p}$

แทนค่า $= \frac{981 \text{ cm sec}^{-2}}{0.24 \text{ Cal gm}^{-1} \text{ deg}^{-1} \times 4.19 \times 10^7 \text{ ergs cal}^{-1}}$

$$= -9.8 \times 10^{-5} \text{ deg cm}^{-1}$$

$$= -9.8 \text{ deg km}^{-1}$$

$$= -10^\circ \text{C/km หรือ } 1^\circ \text{C ต่อ } 100 \text{ m}$$

อัตราที่คำนวณได้ที่เป็นอัตราเอเดียแบติกแบบแห้ง (dry adiabatic rate) ซึ่งเป็นอัตราการเย็นตัวของอากาศที่ยังไม่ควบแน่นเป็นเมฆ

5.9 ธรรมชาติของความเร่งในแนวตั้ง (Nature of Vertical Accelation)

แรงที่ทำให้ก้อนอากาศที่อุณหภูมิลอยสูงขึ้นและอากาศที่เย็นจมตัวลงก็คือแรงพุง (buoyancy force) หรือแรงอาร์คิเมเดียน (Archimedean force) ตามกฎของอาร์คิเมดีส วัตถุจะจมหรือลอยในของเหลวขึ้นกับแรงลอยในทิศขึ้นบน (upward-directed buoyancy force) ซึ่งมีค่าเท่ากับน้ำหนักของของเหลวที่วัตถุไปแทนที่ วัตถุจะลอยหรือจมหรือยังคงอยู่ที่ระดับเดิมขึ้นว่าแรงนี้มากกว่าน้อยกว่าหรือเท่ากับแรงในทิศลงบนวัตถุ (downward force on the body) อันเนื่องมาจากแรงโน้มถ่วง (น้ำหนักของวัตถุ)

แทนที่จะเป็นวัตถุ เราเปลี่ยนเป็นก้อนอากาศซึ่งมีน้ำหนัก $\rho'Vg$ เมื่อ

ρ' = ความหนาแน่น V = ปริมาตรของก้อนอากาศ และ g = ความเร่งอันเกิดจากแรงโน้มถ่วง

น้ำหนักของของเหลวที่ถูกแทนที่โดยก้อนอากาศเท่ากับ ρVg เมื่อ

ρ = ความหนาแน่นของอากาศแวดล้อมที่ก้อนอากาศไปแทนที่ ปริมาตรที่ค่าเท่ากัน ดังนั้น ผลลัพธ์ของแรง F ค่าบวกในทิศขึ้นบนจะเป็น

$$F = M'a = \rho Vg - \rho'Vg = (\rho - \rho')Vg \quad \dots\dots(5.31)$$

เมื่อ a เป็นความเร่งขึ้นบน และ M' เป็นมวลของก้อนอากาศที่ลอยขึ้น และ

$M' = \rho'V$ และจากสมการ 5.31 แสดงว่าน้ำหนักของอากาศแวดล้อมมีค่ามากกว่า น้ำหนักของก้อนอากาศที่ไปแทนที่ ดังนั้น

$$\rho'Va = (\rho - \rho')Vg$$

$$\text{ได้} \quad a = g \frac{\rho - \rho'}{\rho'} \quad \dots\dots(5.32)$$

แต่ $\rho = \frac{pm}{RT}$, $\rho' = \frac{p'm}{RT'}$ และเนื่องจากก้อนอากาศมีความกดเท่ากับอากาศแวดล้อม ดังนั้น

$\rho = \rho'$ เมื่อนำค่าเหล่านี้ไปแทนใน สมการ 5.32 จะได้

$$a = g \frac{T' - T}{T}$$

ซึ่งแสดงว่า อุณหภูมิของก้อนอากาศมีค่าสูงกว่าอุณหภูมิของอากาศแวดล้อม